

CARGO RELOADED, ANEB KOLIK JEŠTĚ POTŘEBUJEME ANTROPOLOGICKÝCH ČASOPISŮ?

Jiří Woitsch

Etnologický ústav AV ČR Praha

Problémům spjatým s publikačními strategiemi jednotlivců, institucí i celých oborů už byla v českém sociálněvědním prostředí obecně a koneckonců i na stránkách časopisu *Lidé města* věnována pozornost několikrát (např. Moravcová – Nešpor 2008). Jde přitom samozřejmě jen o součást dnes již globální a značně nepřehledné diskuse o možnostech sdělování vědeckých poznatků, publikační etice, scientometrii, hodnocení vědy atd. Zdálo by se proto možná zbytečné připojovat do této rozpravy další – zdánlivou – marginálii. Domnívám se však (a jsem si zároveň vědom kontroverznosti některých dále prezentovaných stanovisek), že znovuzaložení časopisu *Cargo* by mělo být důvodem ke kritické a diskusně pojaté reflexi ediční a publikační praxe v české etnologii a sociokulturní antropologii posledních desetiletí. Soustředím se přitom pouze na jeden problém, tedy existující spektrum oborových časopisů. Otázky jiné, jistě neméně zajímavé (plagování a recyklace, tzv. salámování výstupů atd.), nechť jsou diskutovány v budoucnu či na jiném místě.

Samozřejmě i otázka časopisecké produkce byla již opakovaně rozebírána a nelze než se jednoznačně ztotožnit např. se stanovisky Z. R. Nešpora a M. Jakoubka (Nešpor – Jakoubek 2004), týkajícími se právě sociokulturní antropologie, či opět Z. R. Nešpora (2010) reagujícího na obdobné dění v historii.¹ Níže formulované kritické teze tedy nejsou zásadně nové a mají samozřejmě naprosto obecnou platnost a nejsou namířeny proti konkrétním osobám či institucím.² Ty

¹ Kde je, mimochodem, situace ještě tristnější a počty časopisů, které (téměř) nikdo nečte, a dokonce ani (téměř) nikdo netuší, že vycházejí, jdou v České republice do desítek.

² Zároveň jednoznačně a předem odmítám, že bych přítomný text formuloval ve snaze hájit partikulární zájmy časopisu *Český lid*, jehož jsem od roku 2005 vedoucím redaktorem. *Český lid* již přes sto let úspěšně funguje vedle řady jiných oborových časopisů a vznik jednoho či mnoha dalších jeho národní a mezinárodní renomé těžko může v horizontu dalších desetiletí ohrozit. Za signifikantní

jsou totiž, možná ne zcela reflektovaně, často jen ve vleku specifických a občas až absurdních poměrů české vědy.

Spektrum oborových etnologických (resp. zprvu národopisných / etnografických) časopisů se v českých zemích začalo utvářet před více jak sto lety.³ V důsledku společenských, kulturních a politických poměrů však zůstávalo vždy relativně omezené na několik klíčových centrálních periodik (*Český lid*, *Národopisný věstník*), jejichž počet se rozrůstal jen zvolna a občas i krátkodobě (*Československá ethnografie* v letech 1953–62, *Národopisné aktuality / revue* od roku 1964, *Folia ethnographica* samostatně od roku 1986, německy vydávané národopisné časopisy v éře první československé republiky). Etnografické, etnologické a antropologické texty pak byly hojně publikovány i v edičních řadách akademických ústavů a univerzit (např. *Acta Universitatis Carolinae*), časopisech areálových studií (např. *Iberoamericana Pragensia*, *Archiv orientální*, *Nový Orient*) a samozřejmě v řadě časopisů a sborníků regionálních. Taková situace tedy panovala ve chvíli zásadní celospolečenské změny v roce 1989. Nutno dodat, že šlo o stav značně nestandardní a pokřivený, zejména ve smyslu tuhého ideologického dohledu nad centrálními časopisy v době normalizační (Bahenský 2000; Bahenský – Woitsch 2002).

Na druhou stranu nelze nevidět, že i v kontextech „západní“ vědy bylo již v devadesátých letech 20. století zcela běžné, že zejména v menších státech (resp. v rámci menších jazykových diskurzů) řada oborů disponovala jen jedním či dvěma centrálními časopisy či se spoléhala na jasně vyprofilované a kvalitativně jednoznačně hierarchizované spektrum časopisů nadnárodních, vycházejících převážně v angličtině. Tento trend v dalších desetiletích ještě zesílil a lze bez nadsázky konstatovat, že národní oborové časopisy jsou chápány jako vysoce vědecky relevantní zejména (a do budoucna bude platit spíše slůvko jen) v oborech úzce vázaných na příslušné jazykové teritorium (jazykověda, národopis, resp. tzv. heritage studies apod.), jinak se vždy dříve či později musí rozhodnout k internacionalizaci autorského i čtenářského spektra a publikování článků v konferenčních jazycích.

---

z hlediska relevance ČL pro antropologická studia přitom považuji, že jej jako jediný český časopis a jeden z nemnoha ze střední a východní Evropy doporučuje jako publikační platformu např. American Anthropological Association. Srov. <http://www.aaanet.org/publications/Where-can-I-publish-my-research-article.cfm> [2011–12–03].

³ V přítomném letmém nástinu záměrně pomímám časopisy ze spektra fyzické, resp. biologické antropologie i časopisy jazykovědné. Ty jsou z hlediska americké „four fields“ samozřejmě taktéž relevantní, nicméně ve středoevropské systematice oborů je přeci jen můžeme řadit spíše k biologii, resp. jazykovědě. Naproti tomu výrazná oborová blízkost a prostor, který u nás antropologie v sociologických časopisech dostává, je důvodem úvah nad vybranými časopisy sociologickými.

Hned na počátku tedy musí být jasně zdůrazněno, že zejména pro ty obory českých humanitních a sociálních věd, které se deklarují jako teoreticko-metodologicky i tematicky nadnárodní, není národní časopis ani v rovině praktické (pomámím teď podivný způsob hodnocení vědy v současné ČR) ani v rovině symbolické nutností. Pro sociokulturní antropologii (i když již dnes má časopisů hned několik), která ústy některých svých představitelů halasně až bolestínsky odmítá zahleděnost českých sociálních věd do vlastního tematického a metodologického prostředí (Skalník 2004a,b; Scheffel 2007), to, domnívám se, platí dvojnásob. Produkují-li příslušní badatelé dostatečně kvalitní vědění a ovládají-li dostatečně kvalitně alespoň angličtinu, pak nový časopis či časopisy jednoduše – nesledují-li jiné než odborné cíle – nepotřebují, protože můžou publikovat v kvalitních časopisech s mezinárodním renomé v cizině.

K uvědomění si výše uvedené teze nicméně jen těžko mohlo dojít hned na počátku devadesátých let 20. století, a to převážně z prosté neznalosti i zcela pochopitelného pocitu a snahy očistit etnologii od negativního dědictví minulosti, případně začít důsledně aplikovat epistemologicky odlišné přístupy sociální a kulturní antropologie. Zakládání edičních řad (které se posléze změnily v časopisy) i přímo nových časopisů se přitom patrně zdálo, zejména za situace jisté publikační exploze v „nových“ specializacích, ideální cestou. A není jistě bez zajímavosti, že právě antropologické, resp. antropologii blízké časopisy *Lidé města* a „malý a neškodný“ *Biograf*, vzniknuvší již v první polovině devadesátých let – a je jedno, zda z iniciativy akademických pracovišť či víceméně neformálních sdružení badatelů – si dokázaly přes menší výkyvy udržet kontinuitu ve vydávání i kvalitě až do současnosti.

Na konci století tedy česká etnologie a sociokulturní antropologie disponovala již publikační základnou podstatně širší, která se již v této době ovšem pomalu dostávala do nerovnováhy s dostatečně kvalitní základnou autorskou. Vedle „starých“ časopisů (spíše v duchu tradičního národopisu vedený, ale antropologii se nebrání *Národopisný věstník*, stejně charakterizovatelná *Národopisná revue*, částečně antropologizovaný *Český lid*) tu byly již časopisy nové – vedle *Lidí města* a *Biografu* též brněnská *Ethnologia Europae Centralis* profilovaná v duchu německé a skandinávské komparativní evropské etnologie. Antropologicky zaměřené texty zároveň začaly dostávat značný prostor na stránkách periodik sociologických (*Sociologický časopis*), ale třeba i historických (*Kuděj, Historická demografie*). A právě v této chvíli (tedy v roce 1998) přichází *Cargo*, studentská iniciativa opředaná dnes řadou mýtů a nahlížená až s nábožnou úctou.

Budu velmi vděčný, a koneckonců pro v budoucnu sepisované dějiny oboru v uplynulém dvacetiletí by to bylo velmi přínosné, pokud můj pohled pouhého vnějšího pozorovatele tehdejšího dění bude někdo korigovat, nicméně dovolím si důvody vzniku celé iniciativy interpretovat zhruba následovně. Silná (a dost možná oprávněná) frustrace z poměrů ve výuce etnologie vedla relativně málo početnou, avšak organizačně a zejména intelektuálně značně potentní skupinu posluchačů tohoto oboru k založení studentského časopisu a některým dalším aktivitám (pořádání přednášek, seminářů atd.). Časopis byl přitom profilován v militantně antropologickém duchu, tedy v duchu jejich zcela legitimního a intenzivního zájmu o teorie a metody angloamerické kulturní/sociální antropologie. Vše ostatní (a zejména tradiční etnografie) bylo „cargisty“⁴ nahlíženo a referováno se značným despektem. Nic více a nic méně.

Na stránkách *Carga* bylo v následujících letech dosti omezeným spektrem autorů, které se do značné míry krylo s redakční radou (věc u kvalitních časopisů nepřijatelná), publikováno nemnoho skutečně původních a nepochybně velmi kvalitních antropologických textů a recenzí, které však již velmi záhy začaly být z praktických důvodů „ředěny“ rozhovory a diskusními příspěvky a zejména „osvětovými“ překlady již jinde publikovaných studií (což je opět postup adekvátní právě jen u studentských a popularizačních časopisů, ve skutečně vědeckých periodících zcela nemyslitelný). Celý podnik, který zanechal v naší socio-kulturní antropologii nesmazatelnou stopu, začal však již v roce 2000 ztrácet dech a de facto skončil odchodem jeho klíčových hybatelů do zahraničí. A svědčí o mnohém (viz výše uvedená teze o nepotřebnosti „domácích“ časopisů), že právě osobnosti typu Luďka Brože, či Davida Kocmana se výrazně uplatnily i v cizině. Poslední pravidelné (dvoj)číslo *Carga* vyšlo se zpožděním v roce 2002, a ačkoliv časopis nikdy nebyl oficiálním způsobem zrušen, lze tento rok považovat z hlediska dnešních standardů akademické publikační praxe a etiky⁵ i v rovině právní⁶ za datum jeho zániku.

⁴ Větší část „otců (a matek) zakladatelů“ *Carga* byla v devadesátých letech minulého století mými spolužáky na Ústavu etnologie FF UK v Praze, a jako cargisty jsme je tehdy (bez jakéhokoliv negativního zabarvení) běžně označovali.

⁵ Krom řady jiných standardů (a např. národních legislativních předpisů) musí vědecké časopisy splňovat i podmínku nepřerušovanosti a pravidelnosti vycházení. V případě vysoce prestižních časopisů je ediční plán dodržován s přesností na dny, tj. časopisy vycházejí k dlouhodobě předem stanoveným datům, kdy musejí být dostupné čtenářům a poskytnuté do příslušných karentových databází. Účelová antida-tace, nesystémové vydávání dvojčísel, vykazování nevycházejících časopisů do nejrůznějších seznamů jsou považovány za vysoce problematické či přímo hrubě neetické a v důsledku podvodné jednání.

⁶ Vypovídá o tom zcela nepochybnitelně např. katalog Národní knihovny v Praze, do které musí být dle tiskového zákona (zák. 46/2000 Sb., § 9) dodány do 7 dnů od vydání dva povinné

Shodou okolností ve stejné době se ovšem etnologická a antropologická časopisecká „džungle“ začala ještě více zahušťovat. Předně stále vycházely všechny výše uvedené „staré“ i „nové“ časopisy, k nimž se začala přidávat další periodika, která zde pracovně označím jako fakultní či ústavní časopisy. Ty vznikly ze dvou vzájemně provázaných důvodů: předně to byl extenzivní, neuvážený a nekontrolovaný rozvoj magisterských a doktorských studijních programů etnologie, antropologie, sociologie a nejrůznějších odvozenin a klonů těchto oborů. Spektrum potenciálních autorů, kteří jednoduše museli (bez sebemenšího ohledu na kvalitu) alespoň někdy něco publikovat, se tak radikálně rozrostlo. Ve stejné době se začal aplikovat specifický (a stále dalekosáhle diskutovaný) systém hodnocení a financování (české) vědy, ve kterém, přes nejrůznější snahy o korekce v následujících letech, bylo a je možné vykazovat jako relevantní výsledky vědecké práce texty v naprosto obskurních periodických vydávaných – domnívám se – často právě jen z důvodu zisku potřebných bodů.

Zcela logickou, i když pro rozvoj daných oborů zničující reakcí řady kateder, fakult a univerzit, ústavů Akademie věd i dalších výzkumných institucí pak bylo hromadné zakládání „vlastních“ časopisů (příp. transformace starších sborníkových řad v tiskoviny formálně naplňující definici recenzovaného časopisu). Ty byly a jsou určeny, přes nejrůznější rétorické figury v editorialech, primárně k produkci bodů vlastních zaměstnanců, příp. doktorandů. Spektrum oborových periodik se tak rozšířilo o řadu podivných časopisů, které nemá smyslu ani zmiňovat, ve kterých však nepochybně zapadlo i několik kvalitních textů. Jen minimum fakultních a ústavních časopisů přitom překročilo horizonty vlastních pracovišť a lze je dnes považovat za periodika širšího významu. Nepochybně to platí o již široce respektovaných sociologicko – antropologických *Sociálních studiích* (Katedra sociologie FSS, MU v Brně, od roku 2004) či elektronicky vycházejícím a spíše na mladší adepty oboru orientovaném *AntropoWebzinu* (AntropoWeb při Katedře antropologie FF, ZČU v Plzni, od roku 2005). Těžko prozatím soudit, zda katederní horizonty překročí tematicky i metodologicky extrémně široce rozkročený a ambiciózní projekt časopisu *Antropologia integra* (Ústav antropologie, PřF MU v Brně, od roku 2010), který konceptuálně osciluje mezi „tvrdou“ vědou a její uměleckou reflexí. Tím už se však dostáváme do aktuální současnosti.

Na sklonku roku 2011 – budiž mi dovolena jistá zjednodušující bilance – mají tedy čeští etnologové a antropologové, kteří nemají zájem se pokoušet

---

výtisky příslušného periodika. Srov. http://aleph.nkp.cz/F/?local_base=NKC&func=find-c&ccl_term=ICZ=cps19980365555 [2011-12-08].

o zveřejnění svého bádání v daleko transparentnějším, ale také náročnějším prostředí zahraničních časopisů, zhruba následující publikační možnosti. Z široce mezinárodně respektovaných, citovaných a v důvěryhodných globálních impaktových databázích (Web of Science, Scopus a SCImago, Ebsco)⁷ vedených časopisů mají na výběr antropologům zcela přístupný *Český lid* a *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* (Skovajsa 2008; Woitsch 2008). Dále je k dispozici řada kvalitních etnologických a antropologických časopisů s náročným recenzním řízením: namátkou *Lidé města*, *Sociální studia*, *Biograf*, *EEC*. Pro autory, kteří mají zájem, aby jejich texty byly čteny a diskutovány, jsou samozřejmě relevantní i časopisy stále spíše etnografické (*Národopisná revue*, *Národopisný věstník*) či např. periodika historická, ovšem výrazně interpretativně a historicko-antropologicky orientovaná (*Dějiny – teorie – kritika*, *Historická demografie*).

Jen na stránkách centrálních časopisů, sledovaných a čtených ve větší míře v zahraničí i v rámci celé ČR, je tak možné teoreticky „umístit“ řádově 50 a více (sic!) antropologických studií ročně. Tedy zhruba počet odpovídající počtu členů České společnosti pro sociální antropologii (CASA), vydavatele *Carga*.⁸ A stále budou zbývat ještě desítky zavedených časopisů regionálních plus samozřejmě problematická skupina periodik fakultních a ústavních, o výrazně smysluplnější publikaci v časopisech nadnárodních ani nemluvě.

A právě v této chvíli, kdy má antropologie publikační možnosti srovnatelné s daleko většími obory humanitních a sociálních věd (archeologie, jazykověda, psychologie, sociální geografie), přichází CASA se znovuzaloženým *Cargem*. Ve chvíli, kdy i těch 50 zmíněných antropologických článků za rok je s ohledem na publikační potenciál našich antropologů čiročirou utopií, a to nehovořím o kvalitě příslušných textů. *Cargo* bude jistě (a zjevně chce) navazovat na mytologi-

⁷ Příslušné seznamy a zejména kvantifikované výstupy, jež nabízejí, jsou z hlediska jejich relevance předmětem neutuchajících polemik. Rozhodně je nelze považovat za všespasitelné, avšak spolehlivější měřítko kvality časopisů (krom těžko uchopitelné pověsti a prestiže v rámci badatelské obce) doposud nikdo nenabídl. Je ovšem nutno rozlišovat databáze pouze evidující existenci periodika (systém ISSN, Ulrichsweb), otevřené portály, kam lze vyvést bez ohledu na obsah zcela cokoliv, a konečně databáze stavící na dlouhodobém a hloubkovém hodnocení kvalit časopisů. A aby nebylo nejasností dost, ani tady není vše jednoznačné. Ukazuje se totiž, že impaktové seznamy fungující na komerční (WoS) či polo-komerční bázi (SCImago) vytvářené obrovskými týmy specialistů poskytují výrazně objektivnější data než např. některé filantropické projekty Evropské unie (seznam ERIH) ve finále hrubě znehodnocené subjektivismem, lobbováním a klientelismem mezi několika málo členy příslušných oborových panelů.

⁸ Oficiální data o členské základně CASA nejsou veřejně dostupná. Počet registrovaných členů diskusního fóra CASA, kteří mají právo volit jeho vedení, byl nicméně na konci roku 2011 52 osob. Viz <http://www.casaonline.cz/forum/> [2011–12–03].

zovanou pověst svého předchůdce,⁹ kterou se mu dost možná podaří úspěšně využít a přilákat některé autory. Jaké však budou reálné důsledky jeho založení? Namísto teoretických 50 antropologických článků jich v ČR bude moci být publikováno 60, tudíž ať již v *Cargu* nebo jinde vyjde i to, co by z kvalitativních důvodů jinak naštěstí publikováno vůbec nebylo. Některé zoufalé texty se po odmítnutí ve třech časopisech dočkají publikace ve čtvrtém, produkce české etnologie a antropologie bude v průměru ještě méně kvalitní a důvěryhodná, v zahraničí málo nebo vůbec čtená a sledovaná, uzavřenost a zahleděnost do českého prostředí se ještě více posílí. Těch málo špičkových článků, které by si zasloužily přísné recenzní posouzení a následné vyladění, vyjde ve formě polotovaru.

Výše řečené samozřejmě bezesbýtku platí o jakémkoliv v posledních cca 10 letech nově založeném sociálněvědním časopise. Pragmatický, i když pro kvalitu publikačních výstupů a rozvoj kvalitní vědecké práce a výměny informací vražedný kalkul zakladatelů fakulních žurnálů se však – snad – dá pochopit. V případě CASA, která se stylizuje do role strážce kvalit české antropologie, a navíc se jedná o instituci, která „honit body“ nepotřebuje, je podobný postup nepochopitelný. Dovedl by mi ho někdo otevřeně vysvětlit?

Použitá literatura

- Bahenský, František. 2000. „Zpráva o struktuře základních etnografických a folkloristických periodik v rozmezí let 1953–1963.“ Pp. 553–664 in *Věda v Československu v letech 1953–1963*. Praha: AAV ČR.
- Bahenský, František – Woitsch, Jiří. 2003. „Analýza hlavních národopisných periodik v letech 1970–1975 s přihlédnutím k období 1964–1969.“ Pp. 559–569 in *Věda v Československu v období normalizace (1970–1975)*. Praha: AAV ČR.
- Nešpor, Zdeněk R. 2010. „Nový historický časopis: Historie – otázky – problémy.“ *Lidé města* 12, 2010, 3: 653–655.
- Nešpor, Zdeněk R. – Jakoubek, Marek. 2004. „Co je a co není kulturní/sociální antropologie? Námět k diskusi.“ *Český lid* 91, 2004, 1: 53–79.
- Nešpor, Zdeněk R. – Moravcová, Mirjam. 2008. „Historie a současnost časopisu Lidé města.“ *Lidé města* 10, 2008, 1: 3–16.
- Scheffel, David Z. 2007. „Minulost a budoucnost antropologie ve střední a východní Evropě: poznámky k vizi Chrise Hanna.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43, 2007, 1: 183–186.

⁹ Mýtus časopisu *Cargo* a jeho uctivačů by v antropologickém slova smyslu šlo nadneseně přirovnat k některým Schöpflinem (1997) vymezeným národním mýtům – o nespravedlivém zacházení, vyvolení a civilizovanosti či o znovuzrození.

- Schöpflin, George. 1997. „The Functions of Myth and Taxonomy of Myths.“ Pp. 19–35 in Geoffrey Hosking – George Schöpflin (eds.): *Myths and Nationhood*. New York: Routledge.
- Skalník, Petr. 2004a. „Co má a co nemá smysl.“ *Český lid* 91, 2004: 287–290.
- Skalník, Petr. 2004b. „Politika sociální antropologie na české akademické scéně po roce 1989. Zpráva pozorujícího účastníka.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 38, 2004, 1: 101–115.
- Skovajsa, Marek. 2008. „Sociologický časopis 2002–2007: zpráva šéfredaktora.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 44, 2008, 5: 615–625.
- Woitsch, Jiří. 2008. „Ethnological Journal in a Post-Socialist World: A View from Inside.“ Pp. 198–224 in *Anthropology of/in the Post-Socialist World*. Plzeň: Západočeská univerzita.